

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně Kateřiny Šimáčkové a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele **Společenství vlastníků XX**, právně zastoupeného JUDr. Petrem Holubem, advokátem se sídlem Tyršova 504/5, Kopřivnice, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 8. 2019 č. j. 57 Co 278/2019-52, za účasti **Krajského soudu v Ostravě**, jako účastníka řízení, a **J. H.**, zastoupeného opatrovníkem Z. Z., právně zastoupeného JUDr. Martinou Černochovou, advokátkou se sídlem Masarykovo nám. 43, Jihlava, jako vedlejšího účastníka řízení,

takto:

- I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 20. 8. 2019 č. j. 57 Co 278/2019-52 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na rovnost účastníků řízení, zaručené čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Toto rozhodnutí se proto ruší.**
- III. Stěžovateli ani vedlejšímu účastníkovi se nepřiznává náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem.**

Odůvodnění

I.

Průběh předchozího řízení

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení usnesení Krajského soudu v Ostravě o náhradě nákladů řízení s tvrzením, že jím byla porušena jeho práva zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).
2. Stěžovatel je právnickou osobou založenou za účelem správy domu a pozemku, v němž vedlejší účastník vlastní bytovou jednotku a je členem daného společenství vlastníků jednotek. V souvislosti s vlastnictvím bytové jednotky vznikly vedlejšímu účastníkovi vůči stěžovateli dluhy, které přes řádné upomenutí po splatnosti neplnil, a proto stěžovatel podal žalobu o zaplacení dluhu. Vedlejší účastník po podání žaloby dluh dobrovolně uhradil prostřednictvím svého opatrovníka, jenž mu byl v mezidobí soudem ustanoven. Stěžovatel proto podal návrh na zastavení řízení, přičemž požadoval, aby mu byly

nahrazeny účelně vynaložené náklady řízení podle § 146 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“).

3. Okresní soud v Ostravě usnesením ze dne 23. 4. 2019 č. j. 117 C 34/2019-35 řízení o zaplacení částky 53 256,- Kč s příslušenstvím zastavil (výrok I.), uložil vedlejšímu účastníkovi povinnost nahradit stěžovateli na nákladech řízení 13 992,80 Kč a rozhodl o vrácení části zaplaceného soudního poplatku zpět stěžovateli (výrok III.). Proti výroku II. rozhodnutí soudu prvního stupně podal vedlejší účastník odvolání. Na jeho základě Krajský soud v Ostravě usnesením ze dne 20. 8. 2019 č. j. 57 Co 278/2019-52 změnil výrok II. usnesení soudu prvního stupně tak, že se stěžovateli náhrada nákladů řízení nepřiznává (výrok I.), a dále rozhodl o tom, že žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II.). Odvolací soud bez nařízení jednání změnil v neprospěch stěžovatele rozhodnutí soudu prvního stupně o náhradě nákladů řízení, aniž by odvolání vedlejšího účastníka doručil stěžovateli k seznámení a vyjádření. Zároveň aplikoval moderační právo soudu podle § 150 občanského soudního řádu, aniž by umožnil stěžovateli se k důvodům jeho použití vyjádřit.

II.

Námítky stěžovatele obsažené v ústavní stížnosti

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že byla porušena jeho základní práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a na rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, neboť mu bylo bezdůvodně odňato jeho procesní právo se vyjádřit k obsahu odvolání, na základě něhož bylo rozhodnuto v jeho neprospěch poté, co byl u soudu prvního stupně ohledně práva na náhradu nákladů řízení úspěšný. Mimo výše uvedené odvolací soud aplikoval moderační právo soudu podle § 150 občanského soudního řádu, aniž by měl stěžovatel možnost se k tomuto postupu vyjádřit a uplatnit své argumenty a nesouhlasné stanovisko, neboť je přesvědčen, že důvody zvláštního zřetele hodné nebyly naplněny. Konkrétně bylo porušeno právo stěžovatele na předvídatelnost soudního rozhodnutí, neboť účastníci, v jejichž neprospěch má soud v úmyslu mírnější rozhodnutí o náhradě nákladů řízení vydat, musí mít možnost se k tomuto postupu předem vyjádřit v duchu "fair procesu" (viz náleží Ústavního soudu ze dne 21. 5. 2008 sp. zn. II. ÚS 814/08).

5. Stěžovatel rovněž navrhuje, aby Ústavní soud uložil Krajskému soudu v Ostravě povinnost nahradit mu náklady řízení za dva úkony právní služby á 3 100 Kč a dva režijní paušály á 300 Kč a 21 % DPH, tj. celkem 7 502 Kč, neboť odvolací soud porušil zcela zjevně jeho ústavní práva v rozporu s všeobecně známou ustálenou judikaturou Ústavního soudu, a za tento svůj postup by měl nést následek v podobě povinnosti nahradit mu náklady řízení ve smyslu § 62 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

III.

Vyjádření účastníků řízení

6. K obsahu ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníka i vedlejšího účastníka řízení.

7. Krajský soud v Ostravě pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí. Vedlejší účastník prostřednictvím právní zástupkyně sdělil, že není důvod rušit napadené rozhodnutí, neboť i přes procesní pochybení odvolacího soudu je vůči vedlejšímu účastníkovi výrok o nákladech řízení správný a spravedlivý. Ústavní soud vzhledem k obsahu obou vyjádření neměl důvod zasílat je stěžovateli k replice.

IV.

Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti

8. Ústavní soud shledal procesní podmínky pro věcné projednání ústavní stížnosti za splněné. S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V.

Právní posouzení věci

9. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Při rozhodování věci přihlédl Ústavní soud zejména k následujícím východiskům. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí vydanému v soudním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost; Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

11. Z těchto východisek, jsou-li aplikována na rozhodování o nákladech soudního řízení, plyne, že spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující porušení základních práv a svobod. Logickým důsledkem tohoto závěru je rezervovaný vztah Ústavního soudu k přezkumu náhradově nákladových výroků [srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98 ze dne 1. 11. 1999, sp. zn. II. ÚS 130/98 ze dne 27. 5. 1998, sp. zn. I. ÚS 30/02 ze dne 4. 2. 2003, sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002 (U 25/27 SbNU 307), sp. zn. III. ÚS 255/05 ze dne 13. 10. 2005; všechna dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

12. Na druhou stranu však již Ústavní soud ve své rozhodovací praxi formuloval i výjimky z tohoto pravidla. Jde zejména o situace, kdy obecný soud při rozhodování o nákladech řízení zjevně a neodůvodněně vybočí z výkladového nebo aplikačního standardu, jenž je v soudní praxi obecně respektován, a představuje tak nepředvídatelnou libovůli. Tak např. v nálezu sp. zn. III. ÚS 1817/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 81/49 SbNU

177) Ústavní soud zdůraznil, že pochybení při rozhodování o nákladech řízení může nabýt ústavněprávní dimenze, pakliže v procesu interpretace a aplikace příslušných ustanovení obecně závazného předpisu obecným soudem je obsažen prvek libovůle, svévole nebo extrémní rozpor s principy spravedlnosti.

13. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1/04 ze dne 13. 1. 2005 (N 8/36 SbNU 75) Ústavní soud konstatoval, že rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je nedílnou součástí soudního řízení jako celku. V tomto rozhodování ovládaném zásadou úspěchu ve věci, která je doplněna zohledněním zavinění, je nezbytné plně respektovat princip řádného a spravedlivého procesu tím spíše, rozhodují-li soudy se zřetelem k § 142 odst. 2 občanského soudního řádu a posuzují míru úspěchu konkrétního účastníka ve věci, a tedy samozřejmě i poměr úspěchu jednoho účastníka (strany) k poměru neúspěchu druhého. Citlivost této úvahy a současně i její nezbytný úplný soulad s výrokem soudu, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé, je zcela pochopitelným požadavkem odrážejícím jak právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, tak i právo na rovnost účastníků v řízení před soudy podle čl. 37 odst. 3 Listiny.

14. Těmto východiskům však Krajský soud v Ostravě jako soud odvolací v nyní přezkoumávaném rozhodnutí nedostál.

15. Ústavní soud se musel především zabývat námitkou, že stěžovatel neměl možnost se vyjádřit k odvolání vedlejšího účastníka proti výroku II. usnesení Okresního soudu v Ostravě. Ústavní soud ve své judikatuře považuje zásadu kontradiktornosti za součást práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a zdůrazňuje, že „vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení“.

16. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů [náleze ze dne 27. 6. 2005 sp. zn. IV. ÚS 269/05 (N 129/37 SbNU 629); shodně náleze ze dne 14. 9. 2007 sp. zn. (N 144/46 SbNU 409), bod 29; nebo náleze ze dne 10. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 2172/14 (N 54/76 SbNU 747), bod 18; obdobně náleze ze dne 10. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 1106/08 (N 52/52 SbNU 519), body 21-22, ve vztahu k zásadě *audiatur et altera pars* (budiž slyšena i druhá strana)]. Ústavní soud dovozuje zásadu kontradiktornosti z čl. 36 odst. 1 Listiny, ale i z čl. 37 odst. 3 Listiny, zaručující rovnost účastníků řízení, a z čl. 38 odst. 2 Listiny, zaručujícím mimo jiné právo každého na projednání věci „v jeho přítomnosti“ a tak, „aby se mohl vyjádřit ke všem projednávaným důkazům“ [viz např. náleze ze dne 10. 6. 2010 sp. zn. II. ÚS 2189/09 (N 124/57 SbNU)].

17. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je součástí práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) právo na kontradiktorní řízení (*adversarial trial, procédure contradictoire*). Toto právo podle Evropského soudu pro lidská práva znamená, že strany řízení musí mít možnost seznámit se se stanovisky a důkazy, které byly předloženy soudu s cílem ovlivnit jeho rozhodnutí, a vyjádřit se k nim (viz např. rozsudek velkého senátu ve věci *Vermeulen proti Belgii* ze dne 20. 2. 1996 č. 19075/91, § 33; rozsudek ve věci *Krčmář a další proti České republice* ze dne 3. 3. 2000 č. 35376/97, § 40). Zásada kontradiktornosti se přitom vztahuje i na rozhodování o nákladech řízení [viz např. rozsudek ve věci *Čepek proti České republice* ze dne 5. 9. 2013 č. 9815/10, § 49); náleze ze dne 13. 10. 2016 sp. zn. II.

ÚS 771/16 (N 193/83 SbNU 135), bod 13; náleze ze dne 16. 2. 2016 sp. zn. III. ÚS 1139/15 (N 33/80 SbNU 427), body 33-34 a 36].

18. Tato východiska již Ústavní soud aplikoval i na rozhodování obecných soudů o nákladech řízení. Dle § 210 odst. 1 občanského soudního řádu se odvolání proti usnesení, kterým nebylo rozhodnuto ve věci samé, doručuje „účastníkům, jejichž práv a povinností se týká, je-li to s ohledem na okolnosti případu či povahu věci vhodné a účelné“. Dle § 214 odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu pak odvolací soud nemusí nařizovat jednání k projednání odvolání, které „se týká toliko nákladů řízení“. Zákonná úprava tedy nestanoví povinnost, aby odvolání proti rozhodnutí o nákladech řízení bylo vždy doručeno dalším účastníkům, jejichž práv a povinností se týká, ani aby bylo k projednání takového odvolání nařízeno jednání. Ústavní soud však ve své judikatuře zdůrazňoval, že tato ustanovení je třeba vykládat s ohledem na právo na spravedlivý proces a kontradiktorní řízení. V případech, v nichž obecné soudy neumožnily účastníkům řízení vyjádřit se k takovému odvolání – ať už jeho nedoručením a poskytnutím lhůty k písemnému vyjádření, nebo při nařízeném jednání – a následně o nákladech řízení rozhodly v jejich neprospěch, tak Ústavní soud shledal porušení práva na spravedlivý proces [viz již k předchozí úpravě doručování odvolání náleze ze dne 13. 11. 2003 sp. zn. III. ÚS 202/03 (N 134/31 SbNU 193); náleze ze dne 21. 11. 2008 sp. zn. III. ÚS 338/06 (N 199/51 SbNU 427), k nyní účinné úpravě viz např. náleze ze dne 16. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 291/08 (N 195/58 SbNU 725); náleze ze dne 1. 9. 2011 sp. zn. II. ÚS 781/10 (N 147/62 SbNU 269); srov. obdobně i náleze ze dne 30. 8. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3664/15 (N 159/82 SbNU 505), bod 21].

19. Ústavní soud shrnuje, že z práva na spravedlivý proces vyplývá zásada kontradiktornosti řízení, která vyžaduje, aby obecné soudy předtím, než rozhodnou o odvolání ohledně náhrady nákladů řízení v neprospěch určitého účastníka řízení, poskytly tomuto účastníkovi možnost seznámit se s tímto odvoláním a předložit soudu vlastní argumentaci.

20. V projednávaném případě z předloženého soudního spisu vyplývá, že odvolání vedlejšího účastníka proti výroku o náhradě nákladů řízení nebylo stěžovateli doručeno. Odvolací soud poté, aniž by ve věci nařídil jednání, na základě tohoto odvolání změnil usnesení ve výroku II. tak, že stěžovateli právo na náhradu nákladů řízení nepřiznal s ohledem na ustanovení § 150 občanského soudního řádu. Žádnému z účastníků pak nepřiznal právo na náhradu nákladů odvolacího řízení.

21. Krajský soud v Ostravě tedy neposkytl stěžovateli žádnou možnost se k podanému odvolání vyjádřit a při svém rozhodování měl tudíž k dispozici pouze argumentaci vedlejšího účastníka, aniž by dal stěžovateli možnost předložit argumenty vlastní. Ve světle shora uvedených argumentů a s ohledem na judikaturu Ústavního soudu, zejména pak s ohledem na poslední náleze v obdobné věci ze dne 17. 9. 2019 sp. zn. IV. ÚS 471/19, tak musí Ústavní soud i v dané věci konstatovat, že řízení před odvolacím soudem nemělo kontradiktorní charakter a Krajský soud v Ostravě tak porušil právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny.

V.

Závěr

22. Na základě výše uvedeného konstatování o porušení základních práv stěžovatele pak Ústavní soud musel vyhovět ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadené rozhodnutí zrušit, a to aniž by jakkoli předjímal výsledek řízení, ve kterém bude i na základě vyjádření stěžovatele nově posouzen eventuální postup podle § 150 občanského soudního řádu. K aplikaci citovaného ustanovení totiž Ústavní soud ustáleně judikuje, že je svou podstatou výjimečná, neboť pouze zjistí-li soud existenci důvodů hodných zvláštního zřetele, nemusí výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. Je přitom zásadně věcí civilního soudu, aby uvážil, zda dané ustanovení, jímž je umožněno rozhodnout o náhradě nákladů řízení jinak, než by odpovídalo výsledku sporu, aplikuje či nikoliv a Ústavnímu soudu nepřísluší hodnotit, zda jsou dány důvody hodné zvláštního zřetele pro použití tohoto ustanovení.

23. Ústavní soud současně musel odmítnout návrh stěžovatele i vedlejšího účastníka, aby jim Ústavní soud dle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu přiznal náhradu nákladů řízení o ústavní stížnosti. Ze znění tohoto ustanovení vyplývá, že přiznání náhrady nákladů řízení v řízení před Ústavním soudem je rozhodnutím spíše výjimečným, přicházejícím v úvahu pouze tehdy, odůvodňují-li to zvláštní okolnosti případu. V nyní posuzovaném případě tomu tak není.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 6. března 2020

Kateřina Šimáčková
předsedkyně senátu